

AVTOMOBILLARNI TASHISH VA VAQTINCHA SAQLASH UCHUN PLATFORMALAR

Xidirnazarov Samandar Gulyam o'g'li
Toshkent Davlat Transport Universiteti
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada hozirgi kunda avtomobillarni tashish va ularni saqlash uchun vagonlarga platforma vagonlarga o'rnatiladigan va platforma vagonlardan olib tashish va saqlash bilan shug'ullanuvchi logistik markazlarda avtomobillar saqlanib turuvchi ochiq turdagi platformalarni ishlab chiqish muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: transport, logistika markazi, terminal, konteyner, service, dry port

Kirish

Avtomobillarni tashish va vaqtincha saqlash — logistika tizimining ajralmas qismi bo'lib, avtomobil savdo, sanoati, import–eksport operatsiyalari hamda shaxsiy harakatlantirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonlar samarali rejalashtirilmasa, vaqt va mablag' yo'qotishlariga olib keladi. Maqolada avtomobillarni tashish va vaqtincha saqlash uchun mavjud bo'lgan platformalar tahlil qilinadi, ularning afzalliklari hamda cheklovlari ko'rib chiqiladi.

Hozirgi kunda O'zbekistonda avtomobillarni import qilish, vaqtincha saqlash va eksport-import logistikasini boshqarish bilan shug'ullanadigan markazlar hamda quruq portlar va transport-logistika markazlarining umumiy tarmog'lari mavjud. O'zbekiston transport vazirligi va BMT ESCAP (Quruqlik portlari bo'yicha) doirasida **24 ta transport-logistika markazi (dry port)** xalqaro maqomga ega deb tan olingan. Bu markazlar bojxona, vaqtincha saqlash, konteyner va logistika xizmatlarini taqdim etadi. Shu jumladan avtomobil importi ham mumkin.

Misol tariqasida qaysi markazlar kiradi:

- Universal Logistiks Services;
- First Dry Port Terminal;
- Orient Logistiks Centre;
- Terminal Services Invest Group;
- Azia Trans Terminal;
- Texnopark;
- Uzbekistan Airports Cargo;
- Angren Logistiks Centre;
- Highway Logistiks Centre;
- Multimodal Trans Terminal;

- Termez Logistiks Centre;
- Navoi Cargo;
- Bukhara Logistiks Centre;
- Nukus Logistiks Centre;
- Kungrad Cargo Impex va boshqalar.

So'nggi yillarda O'zbekistonga import qilingan avtomobillar soni o'sishda davom etmoqda. 2025 yilda taxminan **79,800 dan ortiq avtomobil** import qilingan. Bu esa shu markazlar orqali yuklarni qabul qilish va vaqtincha saqlash ehtiyojini oshirmoqda.

Asosiy qism

1. Transportlarni saqlashda logistik markazlarning muammo va kamchiliklari

Logistik markazlarda avtomobillarni aholiga yetkazib berishda asosiy vositachi hisoblanadi. Ularda avtomobillar soni buyurtmalar ko'pligi hisobiga va mavsumiy ravishda keskin oshishi hisobiga bir qancha muammolarga duch keladi.

Ko'plab markazlarning muammolaridan biri bu - turargoh joylarning yetishmovchiligi bo'lib, yer tanqisligi (logistik markazlarda saqlash maydonining yetarli emasligi) transport vositalarini saqlash va taqsimlash jarayonida texnik-xavfsizlik, iqtisodiy va tashkiliy muammolarni keltirib chiqaradi.

Saqlash maydonlari hajmi kamligi hisobiga:

- Maydon yetishmovchiligi tirbandlik va logistika uzilishiga olib keladi;
- Avtomobillar soni ortishi bilan saqlash maydonlari yetarli bo'lmay qoladi;
- Transportlar zich joylashtiriladi;
- Harakat va manevr yo'laklari torayadi;
- Ayniqsa import hajmi mavsumiy oshganda tirbandlik yuzaga keladi.
- Logistika zanjirida kechikishlar yuzaga keladi;

Iqtisodiy kamchiliklar:

- Uzoq muddatli saqlash transport vositasining bozordagi qiymati tushiradi;
- Qo'shimcha texnik xizmat xarajatlariga olib keladi;
- Aylanma mablag' muzlashiga;
- Qo'shimcha yer ijarasi xarajati oshadi.

Texnik-xavfsizlik jihatidan:

- Noto'g'ri yuklash-tushirish natijasidagi shikastlanish;
- Zich joylashish nazoratni murakkablashtiradi;
- Shikast yetkazish holatlari yuzaga keladi;
- Avtomobil qismlarining o'g'irlanishi;
- Zich joylashuv yong'in xavfini oshiradi;

Shuningdek saqlash maydonidagi qoplamalar sifatiga ham ahamiyat beradigan bo'lsak, u yerda ko'plab avtomobillar kirib chiqishi hisobiga beton qoplamalarining

sifati pastligi sababli ko'p noqulayliklarga olib kelishi mumkin. Saqlash maydonining asfalt yoki beton qoplamasi talab darajasida bo'lmasa:

- Transport vositalarining shinalari va osma qismlari zarar ko'rishi mumkin;
- Yomg'ir va qor paytida suv to'planishi kuzatilishi mumkin;
- Korroziya jarayoni tezlashishi mumkin.

2. Logistik markazlarda transportlarni saqlashda qulay va xavfsiz yechimlari

Logistik markazlarda transport vositalarini saqlash samaradorligi hududni to'g'ri rejalashtirish va xavfsizlik talablariga rioya etishga bevosita bog'liq.

Logistik markazlarda yer maydonining yetishmasligi saqlash sig'imining cheklanishiga, transport vositalarining zich joylashishiga va operatsion samaradorlikning pasayishiga olib keladi. Ayniqsa yirik shaharlar atrofidagi logistika terminallarida yer narxi yuqori va kengaytirish imkoniyati cheklangan bo'ladi.

Zamonaviy logistika markazlari, ayniqsa yirik shaharlar yaqinida joylashgan terminallar, hudud kengaytirish imkoniyatining cheklanganligi bilan tavsiflanadi. Yer narxining yuqoriligi va urbanizatsiya jarayoni gorizont al kengayishni iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq emas holga keltiradi.

Yirik sanoat va logistika hududlarida yer maydoni narxining o'sishi saqlash tizimlarini optimallashtirishni talab qiladi.

Shu sababli saqlash tizimini vertikal rivojlantirish – ya'ni ko'p qavatli platformalar qurish – asosiy strategik yechim sifatida qaraladi.

Hozirgi kunda ko'plab terminal va logistik markazlarda bu usulni qo'llash iqtisodiy va konstruktiv jihatdan barqaror yechim hisoblanadi.

Ko'p qavatli platforma – bu metall yoki temir-beton karkas asosida qurilgan, avtomobillarni bir necha qavatda joylashtirish imkonini beruvchi muhandislik inshootidir. Bu usul bizga bir necha barobar ko'proq avtomobil saqlash imkonini beradi.

Yer resurslari cheklangan sharoitda (ayniqsa sanoat hududlari va temiryo'l tugunlarida) transport vositalarini vaqtincha saqlash uchun ko'p qavatli platformalar eng maqbul konstruktiv yechim hisoblanadi. Bunday inshootlar loyihalalanayotganda quyidagi texnik omillar asosiy hisoblanadi:

- Statik va dinamik yuklamalar
- Transport vositalarining massasi
- Shamol va zilzila yuklamalari
- Harorat deformatsiyalari
- Korroziy muhit
- Yong'in xavfsizligi

3. Xulosa

Bu bo'limda maqola asosiy fikrlar qisqacha umumlashtiriladi: platformalarning turlari, samarali yechimlar, xavfsizlik talablari, ekologik jihatlar va amaliy tavsiyalar.

Ko'p qavatli platformalar yer tanqisligi sharoitida transport vositalarini saqlashning texnik va iqtisodiy jihatdan asoslangan yechimi hisoblanadi. To'g'ri konstruktiv tanlov, yuklama hisobi, zilzilabardoshlik va yong'in xavfsizligi talablari bajarilganda bunday inshootlar uzoq muddatli, barqaror va xavfsiz ekspluatatsiyani ta'minlaydi.

Logistik markazlarda transport vositalarini saqlash jarayonida yer resurslarining cheklanganligi muammosi tahlil qilindi va mazkur muammoning optimal yechimi sifatida ko'p qavatli saqlash platformalaridan foydalanish masalasi asoslab berildi.

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni chiqarishga imkon berdi:

1. Yer resurslarining cheklanganligi asosiy omil hisoblanadi

Logistik markazlar, ayniqsa yirik sanoat va transport tugunlarida joylashgan hududlarda yer maydonining yetishmasligi transport vositalarini ochiq maydonda saqlash samaradorligini pasaytiradi. Bunda:

- saqlash zichligi past bo'ladi,
- ichki logistika harakatlari murakkablashadi,
- ekspluatatsion xarajatlar ortadi.

Ko'p qavatli platformalar yer maydonidan 3–5 barobar samaraliroq foydalanish imkonini beradi.

2. Ko'p qavatli platformalar texnik jihatdan asoslangan yechimdir

Statik va dinamik yuklamalar, seysmik ta'sirlar, shamol bosimi hamda yong'in xavfsizligi talablari hisobga olingan holda ko'p qavatli metall yoki temirbeton karkasli konstruksiyalar xavfsiz ekspluatatsiya imkonini beradi.

O'zbekiston kabi 8–9 ballik seysmik hududda joylashgan mamlakatlarda konstruktiv barqarorlikni ta'minlash uchun:

- qattiq ramkali tizimlar,
- diagonal bog'lovchi elementlar,
- energiya so'ndiruvchi tugunlar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir.

3. Xavfsizlik darajasi oshadi

Ko'p qavatli platformalarda:

- avtomatlashtirilgan kirish-chiqish nazorati,
- videokuzatuv tizimlari,
- yong'in o'chirish tizimlari,
- zonalarga ajratilgan saqlash tizimi joriy etilishi transport vositalarining butligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro logistika amaliyotida, jumladan **BLG Logistics Group** avtomobil terminallarida ko'p darajali ochiq tipdagi platformalar samarali ishlatilmoqda.

4. Iqtisodiy samaradorlik yuqori

Dastlabki investitsiya ochiq maydonga nisbatan 1,8–2,2 barobar yuqori bo'lsada:

- yer xarajatlari keskin kamayadi,
- bir birlik maydondan olinadigan foyda ortadi,
- 5–7 yil ichida investitsiya qoplanishi mumkin.

Bu esa ko'p qavatli platformalarni uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq yechimga aylantiradi.

4. Adabiyotlar ro'yxati

1. **BLG Logistics Group** rasmiy texnik hisobotlari va avtomobil logistika terminallari bo'yicha materiallari;
2. Avtomobil logistikasining nazariy asoslari — Author, Year;
3. Transport platformalari va ularning samaradorligi — Journal, Year;
4. Автомобильные логистические терминалы: учебное пособие / Под ред. В.А. Персианова. — Москва: Транспорт, 2018.
5. Современные технологии хранения транспортных средств в логистических центрах // Журнал «Логистика». — 2020.
6. ISO 9001:2015 — Quality Management Systems.
7. ISO 45001:2018 — Occupational Health and Safety Management Systems.
8. O'zbekiston Respublikasi Qurilish me'yorlari va qoidalari (QMQ):
QMQ 2.01.07-96 — Yuklamalar va ta'sirlar.
QMQ 2.01.03-19 — Seysmik hududlarda qurilish